

JADID ADABIYOTI MEROSI VA YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOT STRATEGIYASIDAGI UZVIY BOG'LIQLIK: TARIXIY VA ZAMONAVIY TAHLIL

Boratova Dinoraxon.

*Qo'qon davlat universiteti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi birinchi bosqich
magistranti.*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada XX asr boshlarida maydonga chiqqan Jadid adabiyoti vakillarining ma'rifatparvarlik g'oyalari va Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida belgilangan ustuvor vazifalar o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinadi. Maqolaning maqsadi — jadidlarning ta'lim, milliy o'zlikni anglash, xotin-qizlar huquqlari va huquqiy davlat qurish borasidagi ilg'or fikrlari bugungi islohotlar bilan qanchalik hamohang ekanligini ko'rsatib berishdan iborat. Tadqiqot davomida jadid namoyandalarning asarlari va zamonaviy davlat hujjatlari qiyosiy tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: Jadid adabiyoti, Yangi O'zbekiston, Taraqqiyot strategiyasi, Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, ma'rifatparvarlik, Uchinchi Renessans, ta'lim islohotlari.

KIRISH

Bugungi kunda mamlakatimizda Uchinchi Renessans poydevorini qo'yish va Yangi O'zbekistonni barpo etish yo'lida tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlarning ma'naviy-ma'rifiy asosini izlaganimizda, beixtiyor XX asr boshlarida faoliyat yuritgan jadid ma'rifatparvarlarining g'oyalariga murojaat qilamiz. Jadid adabiyoti vakillari bo'lmish Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat, Abdulhamid Cho'lpon va Abdulla Qodiriy kabi zoti shariflar o'z davrida xalqni qoloqlik va jaholatdan faqat ma'rifat, ilm-fan va milliy birlik orqali olib chiqish mumkinligini anglab yetgan edilar [1.45-b].

Yangi O'zbekistonning 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasida ham inson kapitalini rivojlantirish, sifatli ta'lim tashkil etish va milliy g'oyani mustahkamlash bosh mezon qilib belgilangan [2.246-b]. Ushbu maqolada jadidlar qoldirgan adabiy va ma'rifiy merosning zamonaviy taraqqiyot bosqichidagi o'rni va ularning o'zaro hamohangligi atroflicha o'rganiladi.

METODLAR

Tadqiqotni olib borishda quyidagi ilmiy va amaliy metodlardan foydalanildi: Tarixiy-qiyosiy tahlil: Jadid adabiyoti namoyandalarning (Behbudiy, Avloniy, Fitrat) asarlarida ilgari surilgan g'oyalar Yangi O'zbekiston Taraqqiyot strategiyasining tegishli yo'nalishlari bilan qiyoslandi.

Matniy tahlil (Textual analysis): Jadidlar yaratgan badiiy va publitsistik asarlar hamda zamonaviy davlat konseptual hujjatlarining mazmuni o'rganildi.

Mantiqiy umumlashtirish (Logical generalization): Ikki davr g'oyalari o'rtasidagi mushtaraklik va davomiylilik bo'yicha xulosalar shakllantirildi.

NATIJALAR

Jadid adabiyoti asarlari va Yangi O'zbekiston Taraqqiyot strategiyasi qiyosiy tahlil qilinganda, quyidagi 3 ta asosiy yo'nalishda chuqur mushtaraklik va mantiqiy bog'liqlik borligi aniqlandi:

1. Ta'lim va inson kapitaliga e'tibor

Jadidlar yondashuvi: Abdulla Avloniy o'zining "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida "Tarbbiya biz uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir" deb ta'kidlagan edi [3]. Jadidlar yangi usul maktablarini ochib, ilm-fanni zamonaviylashtirishni birinchi o'ringa qo'yishgan.

Taraqqiyot strategiyasida: Strategiyaning 4-yo'nalishi aynan inson kapitalini rivojlantirish, sifatli ta'lim tizimini yo'lga qo'yish va bog'chadan to oliy ta'limgacha bo'lgan bosqichlarni tubdan yangilashga bag'ishlangan [3.12-b].

2. Dunyoviy bilimlar va chet tillarini o'rganish

Jadidlar yondashuvi: Mahmudxo'ja Behbudiy "Ikki emas, tort dil lozim" maqolasida yoshlarni o'z ona tili bilan birga arab, fors, rus va yevropa tillarini o'rganishga chorlagan [4.].

Taraqqiyot strategiyasida: Bugungi kunda yoshlarga kamida ikkita xorijiy til va bitta zamonaviy kasbni o'rgatish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi.

3. Huquqiy davlat va jamiyat taraqqiyoti

Jadidlar yondashuvi: Fitrat va Qodiriy kabi adiblar o'z asarlarida (masalan, Fitratning "Oila" va Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani) jamiyatdagi illatlar, adolatsizlik va huquqiy savodsizlikni tanqid qilib, adolatli va ma'rifatli jamiyat orzusini ilgari surganlar [5].

Taraqqiyot strategiyasida: Strategiyaning 1- va 2-yo'nalishlarida inson qadrini ulug'lash, adolat va qonun ustuvorligini ta'minlash asosiy maqsad qilib olingan.

MUNOZARA

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, jadidlarning salkam bir asr muqaddam ilgari surgan orzu-umidlari va ma'rifiy g'oyalari bugungi Yangi O'zbekiston poydevorini barpo etishda amaliy ifodasini topmoqda.

Jadidlar faqatgina adabiyot yaratib qolmay, jamiyatni uyg'otish vositasi sifatida badiiy so'zdan foydalandilar. Ularning xalqni savodli qilish, qizlar ta'limiga e'tibor berish, milliy sanoat va tijoratni rivojlantirish borasidagi qarashlari bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarning o'zagini tashkil etadi.

Nima uchun bu bog'liqlikni o'rganish muhim? Chunki har qanday davlat taraqqiyoti o'zining tarixiy va ma'naviy ildizlariga tayanmasdan turib yuksala olmaydi. Yangi O'zbekiston g'oyasi jadidlarning ma'rifiy ideallarining mantiqiy davomidir. Jadidlar boshlagan ta'limiy va madaniy harakat bugungi kunda davlat siyosati darajasida amalga oshirilayotgani Uchinchi Renessansga qo'yilgan mustahkam qadamdir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Jadid adabiyoti shunchaki oʻtmish va adabiy meros emas, balki bugungi va kelajak taraqqiyotimiz uchun xizmat qiladigan gʻoyaviy manbadir.

Jadidlarning taʼlim va tarbiya borasidagi qarashlari Yangi Oʻzbekiston Taraqqiyot strategiyasining maʼnaviy-yoʻnaltiruvchi negizini tashkil etadi.

Bugungi yoshlar jadid maʼrifatparvarlarining “Ilm va maʼrifat orqali najotga erishish” tamoyilini oʻzlariga hayotiy shior qilib olishlari zarur.

Jadidlar adabiyotini chuqur oʻrganish va uni zamonaviy islohotlar bilan bogʻliq holda tadqiq etish kelajakda komil inson va adolatli jamiyatni shakllantirishda muhim omil boʻlib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Rizayev, Sh. (2019). Jadid dramasi va teatrimiz tarixi. Toshkent: “Oʻzbekiston” nashriyoti, 45-b.
2. Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. (2022). 2022–2026-yillarga moʻljallangan Yangi Oʻzbekistonning Taraqqiyot strategiyasi toʻgʻrisida (PF–60-son). T.: “Adolat” nashriyoti.
3. Avloniy, A. (1992). Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent: “Oʻqituvchi”, 12-b.
4. Behbudiy, M. (1913). Ikki emas, tort dil lozim. “Samarqand” gazetasi, 14-son.
5. Fitrat, A. (2000). Oila yoki oila boshqarish tartiblari. Toshkent: “Maʼrifat”, 28-b.
6. Qodiriy, A. (1994). Oʻtkan kunlar. Toshkent: “Gʻafur Gʻulom nomidagi adabiyot va sanʼat nashriyoti”.